

Отримано: 1 травня 2018 р.

Прорецензовано: 5 червня 2018 р.

Прийнято до друку: 10 червня 2018 р.

e-mail: natadiachuk@gmail.com

DOI: 10.25264/2519-2558-2018-2(70)-76-79

Дячук Н. В. Особливості політичного мовлення в інавгураційній промові. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог: Вид-во НаУОА, 2018. Вип. 2(70), червень. С. 76–79.

УДК: 811.111:81'42

Дячук Наталія Валеріївна,
кандидат психологічних наук, доцент
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНОГО МОВЛЕННЯ В ІНАВГУРАЦІЙНІЙ ПРОМОВІ

У статті проаналізовано особливості політичного мовлення в інавгураційній промові. Аналіз політичного мовлення націлений на дослідження знань, понять, тлумачень та поведінкової норми оратора. Досліджено інавгураційне звернення президента Америки Теодора Рузвельта. Результати аналізу засвідчили, що найбільший відсоток в інавгураційному зверненні Т. Рузвельта складають національно-культурні, соціальні та політичні концепти. Виявлено, що кожному етапу розвитку американського суспільства властиві певні концепти, закладені в національній свідомості і виражені словами-символами, які пояснюють соціокультурний пласт політичного мовлення.

Ключові слова: політичне мовлення, інавгураційне звернення, концепт, топос, соціокультурні аспекти, національні особливості, цінності, ментальні особливості.

Дячук Наталья Валерьевна,
кандидат психологических наук, доцент
Житомирский государственный университет имени Ивана Франка

ОСОБЕННОСТИ ПОЛИТИЧЕСКОЙ РЕЧИ В ИНАУГУРАЦИОННОМ ВЫСТУПЛЕНИИ

В статье проанализированы особенности политической речи в инаугурационном обращении. Анализ политического вещания нацелен на исследование знаний, понятий, толкований и поведенческой нормы оратора. Исследовано инаугурационное обращение президента Америки Теодора Рузвельта. Результаты анализа показали, что наибольший процент в инаугурационном обращении Т. Рузвельта составляют национально-культурные, социальные и политические концепты. Доказано, что каждому этапу развития американского общества свойственны определенные концепты, заложенные в национальном сознании и выраженные словами-символами, которые объясняют социокультурный пласт политического вещания.

Ключевые слова: политическая речь, инаугурационное обращение, концепт, топос, социокультурные аспекты, национальные особенности, ценности, ментальные особенности.

Nataliia Diachuk,
PhD (Psychology), Associate Professor
Zhytomyr Ivan Franko State University

POLITICAL SPEECH PECULIARITIES IN INAUGURAL ADDRESS

The article outlines the political speech peculiarities in inaugural address. Political speech aims at persuading the listener by giving arguments, their beliefs on an emotional level, or even manipulating by means of the political speech. The analysis of the political speech gives an opportunity to study the knowledge, concepts, interpretations and behavioral rules of the speaker. The purpose of our research is to study the socio-cultural and psycholinguistic aspects of an inaugural discourse and classify the main appeal concepts on the example of the inaugural address of the 26th American President of Theodore Roosevelt. The analysis showed that the highest percentage in Theodore Roosevelt's inaugural address includes the national-cultural, social and political. However, the components of independence (nezalezhnist'), democracy (demokratiia), equality (rivnist') in the above inaugural address find their minimal use, although it is important for the political speech of American politicians. Since other concepts have hardly been reflected in Theodore Roosevelt's speech, we consider them temporal. It is found that for each development period of the US society, certain concepts are inherent in the national consciousness and expressed in words-symbols, which explain the socio-cultural stratum of a political speech.

Key words: political speech, inaugural address, concept, topos, socio-cultural aspects, national peculiarities, values, mental characteristics.

Постановка проблеми. Політичне мовлення у промові спрямоване на переконання слухача в аргументах, переконання його на емоційному рівні або навіть маніпуляції з ним. Спосіб, в який політики звертаються до нації може мати значний вплив на те, якими вони представляються слухачам.

Політик має незавидне завдання – керувати масами. Важливість політичного мовлення полягає в здатності контролювати маси не через силу, а через переконання людей вибирати особу на чолі за допомогою мовних явищ.

Актуальність дослідження. Виголошуючи інавгураційне звернення, президент формально вступає на посаду. Він звертається до свого народу з мовними постулатами, що здатні окреслити майбутню тему виступу. Політичне мовлення в інавгураційній промові має на меті пролити світло на перелік проблем, що стоять перед країною і світом та на труднощі у подоланні цих проблем. Інавгураційні виступи встановлюють тон адміністрації. Інавгураційне звернення дає першу і головну можливість президенту представити своє бачення народу та світу. Аналіз політичного мовлення націлений на дослідження знань, понять, тлумачень та поведінкової норми оратора. Відтак, це можливість проаналізувати здатність спікера сприймати сутність певних політичних, економічних та мовних моментів, які завжди складають основу **актуальності** будь-якого дослідження.

Зв'язок авторського доробку із важливими науковими та практичними завданнями. Авторські напрацювання, матеріали, висловлені думки, припущення та висновки можуть бути використані для генерації ідей та напрямків у дослідження мовних та мовленнєвих аспектів у виступах українських політиків. Дослідження має практичне значення, оскільки повертає суспільну увагу до проблем національної гордості, патріотизму та високих моральних почуттів кожної особистості засобами мовного впливу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічною основою дослідження є роботи відомих вчених таких як І. Р. Гальперін (1981), В.Н. Комісаров (2000), Ю.В. Бреус (2004), Ю.В. Півуєва (2004), К.В. Двойніна (2004), Т.А. Знаменська (2004), В.В. Чеботарьова (2008), М.В. Луканіна (2003), М.В. Мажутіс (2006), Ю.В. Терехова (2006), А.П. Міняр-Белоручева (2007), О.О. Вдовина (2007) націлених на дослідження прагматичних, лексичних, семантичних, стилістичних та синтаксичних особливостей тексту. Дослідженням політичного дискурсу займалися Т. Ван Дейк, Ю. Хабермас, Р. Барт, Н. Ферклоу, П. Серіо, а також вітчизняні автори: М. Ільїн, Є. Шейгал, О. Баранов, Г. Почепцов та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Вивчення політичних промов політиків будь-якого рівня та часу не втрачає актуальності і сьогодні. Дослідження здійснюються у рамках лінгвістичних, соціальних, національних, культурних меж. Ми ж маємо на меті проаналізувати певні психолінгвістичні аспекти трактування мовних політичних постулатів через призму дослідження лексичних одиниць.

Новизна дослідження полягає у вдосконаленні ідей щодо комплексного аналізу лінгвістичних та соціокультурних моментів інавгураційного дискурсу за допомогою *контент аналізу*, потужного психолінгвістичного методу дослідження.

Методологічне або загальнонаукове значення означеного дослідження пояснюється уточненням, збагаченням та систематизацією термінів і понять у науковому просторі з лінгвістики та психолінгвістики.

Викладення основного матеріалу. Специфіка сучасної мови інавгураційного дискурсу в останні роки активно обговорюється низкою закордонних та вітчизняних вчених. Метою інавгураційного дискурсу як елементу ораторського мистецтва є переконання та маніпуляція суспільною свідомістю. Йому характерна мовна образність, яка реалізується за допомогою засобів виразності, розглядається як система маніпулятивних мовних впливів. Інавгураційні виступи поєднують прийоми логічної аргументації та виразні мовні засоби всіх рівнів для того, щоб зробити сильний емоційно-психологічний і прагматичний вплив на аудиторію, звертаючись до національної гордості. Патріотизму і високим моральним почуттям людей за допомогою арсеналу концептів, закладених в національній свідомості та відтворюючих політичну картину світу [4].

Метою нашого дослідження є вивчення соціокультурних та психолінгвістичних аспектів інавгураційного дискурсу та класифікація основних концептів звернень на прикладі інавгураційного звернення 26-го президента Сполучених Штатів Америки Теодора Рузвельта.

Інавгураційне звернення американського президента структуроване наступними обов'язковими ознаками:

1) учасниками (президент та масова аудиторія).

Інавгураційна промова президента як різновид інституційного дискурсу – перше офіційне звернення глави держави до мультикультурної аудиторії. У своїй промові Т. Рузвельт демонструє повагу до закону і до людей, які обрали його на цю посаду, використовуючи звернення *My Fellow-Citizens*.

2) текстом (саме інавгураційне звернення, яке існує в письмовій формі та промовлене президентом [1];

3) метою – декларація принципів нової адміністрації і згуртування нації за допомогою віри в свого лідера та свою країну. В інавгураційному зверненні Т. Рузвельта простежується спадкоємність національних ідеалів, традицій, цінностей (*We all the heirs of ages...; We have become a great nation...; Our relations with the other powers of the world are important; but still more important are our relations among ourselves. Such growth in wealth, in population, and in power as this nation has seen during the century and a quarter of its national life.... Our forefathers faced certain perils which we have outgrown. Yet, after all, though the problems are new, though the tasks set before us differ from the tasks set before our fathers who founded and preserved this Republic ...*). Як бачимо, мовець підкреслює, що громадяни повинні усвідомлювати та відчувати, що є вагомою частиною своєї країни. У промові часто зустрічаємо займенник *us*, дієслово *unite*, числівник *one*, які слугують для демонстрації ідеї єдності.

4) Обмеженням тимчасовими рамками і локальним фактором. Ця ознака означає, що інавгураційний виступ вимовляється тільки під час церемонії інавгурації президента, в певний час, в певній державі і на певній території. Т. Рузвельт, як і всі президент США виголошував інавгураційну промову у Вашингтоні, в Капітолії 20 січня наступного року після виборів.

5) смисловою цілісністю і чіткою структурою. Чітка структура в сукупності з єдиною метою обумовлює змістову цілісність інавгураційного звернення. Інавгураційне звернення структурно поділяється на вступ, головну частину і висновок. У вступі своєї промови Т. Рузвельт звертається до свого народу, нагадуючи про його величність та благополуччя та дякує за це божим силам (*... but with gratitude to the Giver of God who has blessed us with the conditions which have enabled us to achieve so large a measure of well-being and of happiness*). Можна вважати, що ідеологічна спрямованість на духовну змістовність стає тут стрижневим моментом. Основним завданням Т. Рузвельта у вступі є уплинути на слухачів, щоб підняти їхні душевні сили на добрі діяння й облагородження самих себе. Досягти цього автор промови намагається за допомогою майстерного використання мовних засобів та роботою зі словами.

Головну частину промови присвячено аргументації фактів з приводу величності американської нації, її розквіту, миру та справедливості, обов'язків нації, окреслюються деякі політичні та соціальні моменти, а головне наголошується на важливості уряду (*... and a fixed determination to show that under a free government a mighty people can thrive best, alike as regards the things of the body and the things of the soul. We have duties to others and duties to ourselves. We wish peace, but we wish the peace of justice, the peace of righteousness. Modern life is both complex and intense, and the tremendous changes wrought by the extraordinary industrial development of the last half century are felt in every fiber of our social and political being.*)

У висновку оратор акцентує увагу на минулому Америки, де виголошує подяку предкам за заснування та збереження їхньої країни. Т. Рузвельт наголошує на подальшій праці всіх громадян для збереження та примноження тих цінностей, які залишили предки (*But we have faith that we shall not prove false to the memories of the men of the mighty past. They did their work,*

they left us the splendid heritage we now enjoy. We in our turn have an assured confidence that we shall be able to leave this heritage unwasted and enlarged to our children and our children's children.)

6) виконанням ряду специфічних функцій – інтегративної, інспіративної, декларативної і перформативної [5].

У політичній промові особливу роль відіграють топоси (топіки), які є джерелами винаходів, що розвивають думку. Політичні топіки роблять промови прийнятними та доречними для слухачів, допомагають розпізнати учасників політичного спілкування. Кожна функція інавгураційного виступу реалізується за допомогою того чи іншого топосу. Інтегративна функція розкриває тему взаємних обов'язків між спікером та публікою та виголошує резолюцію про єдність нації як ключову ідею успішного розвитку країни в цілому.

Суть інспіративної функції полягає в прославленні традиційних цінностей. Потенційний кандидат у президенти зобов'язаний запевнити народ щодо успішного подальшого правління країною, дотримуючись традицій започаткованих його попередниками. Посилання на минулі події стають ключовою аргументацією у подоланні перешкод та проблем.

Обов'язковою складовою інавгураційної промови є топос велич нації. Хвала нації віддається перерахуванням її рис, гідних захоплення (*We have duties to others and duties to ourselves. We have become a great nation, forced by the fact of its greatness into relations with the other nations of the earth, and we must behave as befits a people with such responsibilities.*) Непрямим виразом хвали сильної нації є демонстрація рішучості всілякими методами та способами відстоювати свободу громадян на рівні цілої країни (*We know that no people needs such high traits of character as that people which seeks to govern its affairs aright through the freely expressed will of the freemen who compose it*). Прославлення національної гідності орієнтується на прославлення національних інтересів. Обов'язковим є зазначити, що вироблені національні цінності слугують пріоритетом для президента та народу, наголосити на прихильності президента до цих цінностей та важливості їх збереження у подальшому. Посилання на встановлені традиційні цінності (*freedom, work, faith, discipline, comfort, security, safety, prosperity*) також відносяться до топосу велич нації.

Інспіративна функція інавгураційного виступу знаходить своє відображення у топосі піднесених емоцій (радість, вдячність, любов). Загалом інавгураційна промова містить дуже високу шкалу емоційності, представлену використанням стилістичних прийомів та так званих емотивів[3].

Декларативна функція має на меті повідомити про режим правління нового президента. Оголошення певних правил керування державою не слугує закликом до діяльності, а лише пропонується для роздумів. Декларативна функція реалізується через топоси обов'язку і роботи. Ключовими словами топосу обов'язку є *must, obligation, duty, responsibility (a full acknowledgement of the responsibility which is ours; We have duties to others and duties to ourselves; ...and we must behave as befits a people with such responsibilities.; our attitude must be one of cordial and sincere friendship.; We must show not only in our words, but in our deeds...; ... we must be no less insistent...; Power invariably means both responsibility and danger.; ... and therefore our responsibility is heavy...; ... these tasks must be undertaken...; To do so. We must show...)*. У реалізації топосів обов'язку прослідковується певна дидактика: президент виглядає як мудрець, який не просто віщує про постулати для виконання, а й вселяє моральні принципи, які закладено в основу благородної діяльності і на благо нації. Декларація політичних принципів носить уможлильний характер, так як президент оголошує вірність принципам та традиціям, які існували вже до нього. Все ж, виклад основних положень програми дій неможливий без згадки повсякденних проблем та завдань. Такий хід вважаємо важливим, оскільки інавгураційна промова як триумфальний ритуал, все ж демонструє бажання президента дбати про народ, вирішуючи щоденні проблеми та стати до нього ближчим.

Перформативна функція, насамперед, пов'язана з топосом законослухняності політичного лідера. Одна з якостей, яку Американці очікують побачити у гідному лідері своєї нації – це готовність слідувати букві і духу закону. (*Under such conditions it would be our own fault if we failed; and the success which we have had in the past, the success which we confidently believe the future will bring, should cause in us no feeling of vainglory, but rather a deep and abiding realization of all which life has offered us...*). Перформативна функція включає в себе і топос гідного лідера, який проявляється у володінні лідером певним багажем знань, перспективністю та майстерністю обертати країну та її народ від загарбників зовні та забезпечити процвітання у майбутньому (*Toward all other nation, large and small, our attitude must be one of cordial and sincere friendship. We wish peace, but we wish the peace of justice, the peace of righteousness. We wish it because we think it is right and not because we are afraid. No weak nation that acts manfully and justly should ever cause to fear us, and no strong power should ever be able to single out as a subject for insolent aggression*). Як видно, Т. Рузвельт вбачає захист нації у мирних відносинах та у законах справедливості з іншими країнами та вимагає такого ж ставлення і до Америки.

У ході дослідження інавгураційної промови Т. Рузвельта [1] методом вибірки було відібрано компоненти концептів. Концепти представляють собою одиниці культури, що включають ціннісну складову і виступають тими структурами свідомості, в яких фіксується цінності соціуму. Вони займають особливе місце в політичній свідомості, представляючи собою цінності та ідеї, до яких політики апелюють в програмних промовах та зверненнях, впливаючи на аудиторію з метою посилення когнітивного чинника в суспільній свідомості.

Нами було проведено аналіз концептів політичної картини світу американців як способу розуміння, результати якої багато в чому визначають статус та рівень життя громадян. У тексті інавгураційного звернення Т. Рузвельта [1] методом вибірки було відібрано компоненти концептів, які привалюють в промові. Подальший кроком стало здійснення класифікації концептів [2], в залежності від сфери функціонування в інавгураційному дискурсі Т. Рузвельта. Така класифікація дозволяє виявити концепти, які найбільш яскраво відображають соціокультурні особливості американського суспільства і до яких найчастіше апелюють президенти з метою створення іміджу президента як гаранта єдності народу і державної влади. Промова американського лідера вміщує в собі вітальні концепти (все те, що пов'язано з явищем життя і життєвими пріоритетами) – *safety (безпека), peace (мир), future (майбутнє)*; соціальні (ті слова, які висвітлюють ідею соціальної рівності та соціальної справедливості, протидію дискримінації) – *freedom/liberty (свобода), patriotism (патріотизм)*; політичні (ідеологічні та політичні цінності, переваги, політичні норми, принципи, ідеали) – *government (уряд), law (закон), Constitution (Конституція)*; національно-культурні – *nation (нація), America (Америка), we (ми), people (люди/народ), leadership (лідерство), independence (незалежність)*; морально-етичні – *challenge (виклик), humanity (гуманність), responsibility (відповідальність)*; естетичні – *greatness (велич)*; релігійні – *God (Бог)*; економічні – *success (успіх)*; екологічні – *nature (природа)*.

Результати аналізу засвідчили, що найбільший відсоток в інавгураційному зверненні Т. Рузвельта складають національно-культурні (27%), соціальні (12%) та політичні (13%). Таким чином, ці три позиції займають особливе місце для американського суспільства. Але, компоненти *independence* (незалежність), *democracy* (демократія), *equality* (рівність) в розглянутому інавгураційному зверненні знаходять своє мінімальне застосування, хоча і є важливими для політичного мовлення американських політиків. Факт, що інші цінності представлені у меншій мірі свідчить про те, що кожному історичному періоду властиві певні концепти. Оскільки інші концепти майже не знайшли свого відображення у промові Т. Рузвельта, то ми вважаємо їх темпоральними.

Головні висновки. Основними завданнями інавгураційного дискурсу є: влада – здатність, право і можливість вирішальним чином впливово діяти по відношенню до людського поведіння за допомогою волі, авторитету, права; народ – єдине джерело державної влади; президент – символ і гарант єдності народу і державної влади, який об'єднує владу і народ в одне ціле. Аналіз особливостей інавгураційного дискурсу, представленого системою концептів на прикладі інавгураційного звернення Теодора Рузвельта дозволяє зробити висновок, що кожному етапу розвитку американського суспільства властиві певні концепти, закладені в національній свідомості і виражені словами-символами, які пояснюють соціокультурний пласт політичного мовлення, що відображає традиційні ідейні цінності і національні ментальні особливості американського суспільства.

Перспективи використання результатів дослідження. Дане дослідження та його результати можуть стати актуальними для вивчення психолінгвістики політичного дискурсу та мовної особистості політика як учасника спілкування.

Література:

1. Inaugural Addresses of the presidents of the United States. [Електронний ресурс]: <http://www.bartleby.com/124/index.html>
2. Моргун Е.А. Концептуальная организация композиционной структуры инавгурационной речи: когнитивно-прагматический анализ (на материале инавгурационных речей американских президентов) // Мир науки, культуры, образования. – 2010. – № 2 (21). – С. 189-191.
3. Семигин Г.Ю. Идеология // Новая философская энциклопедия: Т.2. – М.: Мысль, 2000.
4. Тазмина А.Т. Проблемы современной американской президентской риторики. – Изд-во Хакасского гос. ун-та, 2001. – 154 с.
5. Шейгал Е.И. Семиотика политического дискурса: Монография. – Волгоград, 2000.